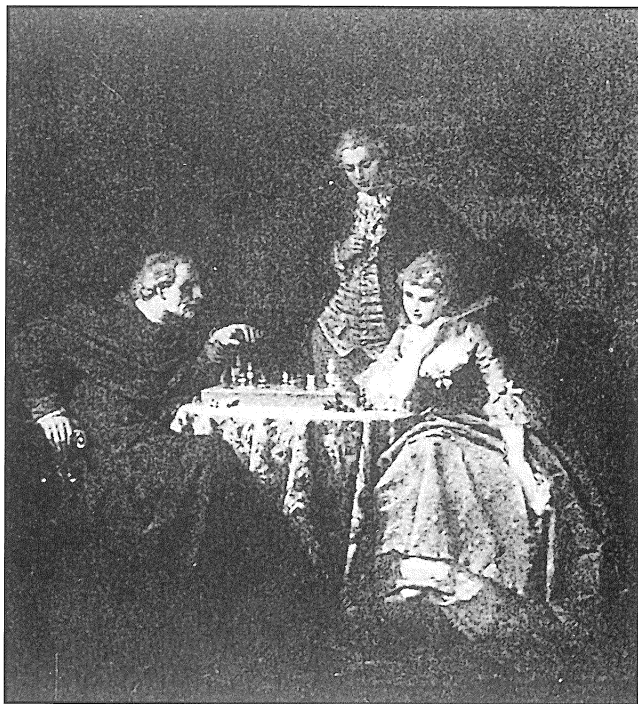
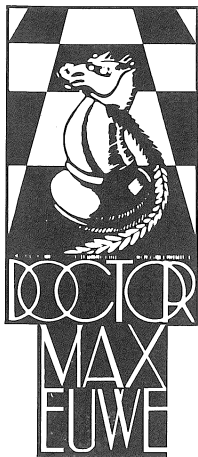

NIEUWSBRIEF

Wilhelm Ernst Friedrich Roegge (1829 - 1908)

*Eine Partie Schach (1869)
63,5 x 78 cm*

Privat Besitz Dresden

**nummer 52
winter 2000**

**kwartaal-
uitgave**

Drukkerij
Van Spijk BV
Venlo
ISSN
0927-9768

Geopend:
dinsdag t/m
vrijdag + de
1ste zaterdag
van de maand,
10.30-16.00 uur.

MAX EUWE - CENTRUM

POSTBUS 11513
MAX EUWEPLEIN 30A

1001 GM AMSTERDAM
Tel. 020 - 625 70 17

e-mail: euwemec@xs4all.nl

BESTUUR

E.J. Petersma, voorzitter
J.A. Haasbroek, secretaris
A. Riemens, penningmeester

H. Böhm
J. Nagel
H. Ree
K. Sterrenburg
G. Valk

Adviseur Fondswerving: J. van Rijn

Adviseur Museum/Bibliotheek: L.C.M. Diepstraten
Adviseur Topschaak: J.H. Timman
Adviseur Wetenschapszaken: J.H. van den Herik
Bibliothecaris: F.F. Verbeek
Financieel administrateur: F. Bakkes
Schaaktechnisch medewerker: A.C.M. Sibbing
Secretariaat: E.E. Dirksen
Vrijwillige medewerkers: A. van Dijk, P.J. van der Horst,
H.C. van Keulen, H.J.M. Leeners, R. Nep, T. Oei, J.G.
Paupit, S. Sival, H. Vinke, W.G. Vijvers

VAN DE VOORZITTER

VAN DE VOORZITTER

Graag maak ik u attent op een bijzondere expositie. Van 28 augustus tot en met 17 november is in de Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag de tentoonstelling *Dame aan zet. Vrouwen en schaken door de eeuwen heen* te bezichtigen. Basis vormt de rijke collectie schaakboeken van de KB, de Bibliotheca Van der Linde-Niemeijeriana. De volgende thema's komen aan de orde: schaken en vrouwen in de middeleeuwse islamitische literatuur, schaken en vrouwen in de West-Europese Middeleeuwen, de dame als schaakstuk, vrouwelijke schakers en probleemcomponisten, het schaakclubleven voor vrouwen, het wereldkampioenschap voor dames, schaken en vrouwen in kunst, karikatuur en reclame. Tegelijkertijd verschijnt een tweetalige catalogus met bijdragen van Remke Kruk, Yvette Nagel en Hans Scholten. De expositie *Dame aan zet* is vanaf 3 maart al in elektronische vorm te zien op de KB-website: www.kb.nl. Ik wens u veel kijkgenot.

Errit Petersma

FINANCIËN

De Stichting Max Euwe-Centrum wordt financieel (op weg naar het jaar 2001) ondersteund door

***FDC computerdiensten, Paardekooper & Hoffman
Accountants en Belastingadviseurs, Lost Boys en de
Gemeente Amsterdam***

alsmede door

Aegon
Akzo Nobel
Aon
Beheermaatschappij Burger Hofhoek
Bouwfonds Cultuurfonds
ChessBase
Corel
Designers Company
DTZ Zadelhoff
Fontys
Getronics

IBM Nederland
IHC Caland
ING Nederland
Interpolis
Koninklijke Grolsch
Koninklijke Hoogovens
De Lage Landen International
Milford-Van den Berg Corporate Design
Moret Ernst & Young
Nationale Investeringsbank
Nederlandse Gasunie
Nedship Bank
Network Associates
New In Chess
PRC-Bouwcentrum
Van Spijk Drukkerij
TBI Holdings
Vector Aandrijftechniek

Onder de loep

(In deze rubriek wordt door L.C.M. Diepstraten een boek of een gedeelte van de MEC-bibliotheek voor het voetlicht gebracht.)

Welke argumenten waren er voor de Kerk in de Middeleeuwen om het schaakspel te verbieden?

Om deze vraag te beantwoorden moet men zowel iets weten over het schaakspel in de Middeleeuwen als over de Kerk in die tijd. Het schaakspel is kort na 711, toen de Arabieren Spanje binnen vielen vanuit Noord-Afrika, in het zuiden van Europa binnengekomen. In Italië kwamen de moslims vanuit het oosten in 827 eerst in Sicilië; de Saracenen hebben ook op het vaste land van Italië in de buurt van Genua getracht vaste voet aan de grond te krijgen. Omstreeks 900 zou het schaakspel in Italië bekend geworden zijn. Dat spel was in Zuid-Europa vóór het eerste millennium nog het zuiver Arabische schaak. In de eerste driehonderd jaren na 711 zijn er nog geen geschreven bronnen die erop kunnen wijzen in hoeverre het christelijke Europa het schaakspel, dat het van de moslims kreeg, heeft opgenomen en verwerkt, c.q. aangepast. Pas in 1010 is er een eerste geschreven bron, namelijk een testament van graaf Ermengaud van Urgel (Spanje), waarin sprake is van een kostbaar schaakbord. Maar belangwekkender is een bron uit 1030, namelijk *Ruodlieb*, een in het Latijn geschreven gedicht, mogelijk van de hand van een monnik uit Tegernsee in Beieren. Daarin verluiddt het dat Ruodlieb schaak speelde tegen een Afrikaanse koning en dat er tegen een inzet (een geldbedrag) werd gespeeld. Het is niet interessant of het hier om een waar gebeurd verhaal gaat of om fictie. Belangrijker is dat het begrip 'schaken' kennelijk al ingeburgerd is in de taal (hier het Latijn) en dat er gewezen wordt op het spelen tegen een zekere inzet en dat Ruodlieb daar aanvankelijk moeite mee had, omdat hij het zondig vond zich aan het spel te verrijken.

Een brief

Vervolgens is er een *Brief van Petrus Damiani* (1061). Petrus Damiani (1006-1072), een benedictijner monnik, was in 1058 bisschop van Ostia en werd in 1060 kardinaal. Daarna trok hij zich terug in het klooster. Hij was een heftig bestrijder van allerlei kerkelijke misstanden. Later is hij heilig verklaard. In die tijd verkeerde de Kerk in een omwentelingstoestand. Al vanaf Constantijn en zijn opvolgers en vervolgens van Karel de Grote tot aan Hendrik III is de paus volledig afhankelijk van de wereldlijke vorst. Maar al in 910 is te Cluny een be-

nedictijnenklooster gesticht waar ideeën werden ontwikkeld voor een kerkhervorming. Zij nemen stelling tegen tegen privé-kerken, kerkbevoogding en tegen feodalisme in staat en kerk. Nog in 1049 wordt Leo IX, bisschop van Toul, door Hendrik III tot paus benoemd. Sedert die tijd stammen de meeste kardinalen uit Lotharingen en Bourgondië, de streek waar de geest van Cluny heerste. Het meest extreem is daarbij kardinaal Humbert, wiens voornaamste aanval gericht is op het recht van leken om kerkelijke waardigheidsbekleders aan te stellen. Hij is dus tegen lekeninvestituur. Minder extreem, maar wel hervormingsgezind, is Petrus Damiani. In 1059 wordt er een pauskeuzedecreet uitgevaardigd: de beslissende rol bij de pauskeuze valt voortaan toe aan de kardinalen. Dat wil nog niet zeggen dat vanaf dat moment alles goed liep. In 1061 wordt niet Alexander II door de kardinalen tot paus gekozen, maar de Lombardische bisschoppen, die de felste tegenstanders van de hervorming waren, kozen in dat zelfde jaar Honorius II tot (tegen)paus.

In dat jaar nu schrijft Petrus Damianus aan de pas gekozen paus Alexander II een brief waarin in de wat opgeblazen stijl van die tijd het volgende staat geschreven. *Ik moet mijn pen in bedwang houden, want ik bloos van schaamte nog meer schandelijke frivoliteiten op te sommen zoals de jacht, de vogelvangst en met name de hartstocht voor het dobbel- of schaakspel, welke zonder twijfel alles tesamen de priester te kijk zet als een mime-speler, maar hoofdzakelijk de ogen, de handen en de mond tot een waar schouwspel maken. Daarom geloof ik dat het tot geestelijke verheffing zal bijdragen als ik duidelijk vertel wat mij met de eerwaarde bisschop van de stad Florence is overkomen. Toen ik eens zijn metgezel was op een reis en wij eindelijk in een herberg aankwamen om de nacht door te brengen, trok ik mij terug in de priesterkamer, terwijl hij (de bisschop) achterbleef in de ruime gelagkamer tussen het gezelschap van reizigers. De volgende morgen echter deelde mijn bediende mij mede dat genoemde bisschop schaak gespeeld had en deze opmerking trof mij pijnlijk in het hart als een pijl en verwondde mij van verontwaardiging. Ik trok mij een uur lang terug, hegeen mij passend leek, en ging toen op de man af en ik speelde heftig tegen hem op terwijl ik hem het volgende toevoegde. Ik zei: 'Ik grijp de roede in mijn zwaaiende handen en zal daar slagen uitdelen waar zich een rug voor mij buigt.' Hij (de bisschop) zei: 'Ik zal me aan de straf niet onttrekken als u aantoon dat ik schuldig ben.' 'Heel goed', antwoordde ik. 'En was het uw werk om 's avonds deel te nemen in de ijdelheid van het schaakspel en uw hand die het Lichaam des Heren aanbiedt en uw mond die bemiddelen moet tussen God en het volk bezoedelt met schandelijk vermaak, speciaal waar toch de kerkelijke overheid bepaalt dat bisschoppen die zich aan dobbelspelen overgeven gesuspenseerd*

moeten worden. Indien de regels hem veroordelen, maakt het dan voor hem voordeliger, wanneer er geen duidelijke uitspraak tegen hem wordt gedaan?' Hij echter richtte een schild ter verdediging op voor hemzelf door te wijzen op het onderscheid in termen en zei: 'Schaken is één ding, dobbelen een ander. Daarom verbiedt het gezag het dobbelspel, maar het schaakspel is stilzwijgend toegelaten.' Daar bracht ik tegen in dat de regels het schaakspel weliswaar niet vermelden, maar beide spelsoorten zijn begrepen onder de benaming geluksspel. Daar also het spel verboden is en niets over het schaakspel wordt gezegd, omvat hetzelfde woord beide spelsoorten en worden beide door een en dezelfde bepaling verboden. Hij nu, mild gestemd en scherp van geest, voegde zich onderdanig naar de aangevoerde redeneringen en hij beloofde die fout niet meer te begaan en verlangde naar de opgelegde boete...

Hartstocht en verbod

Een wijze bisschop dus, want hij moest toegeven dat in die tijd het schaakspel nog wel vaak met dobbelstenen werd gespeeld. We vinden dit later in 1283 nog door het werk van Alfonso X bevestigd, waarin vermeld werd dat dobbelstenen het spel, dat in die tijd nog erg traag was, kon versnellen. En dobbelen was volgens de Kerk de duivel verzoeken. Was er aanvankelijk nog wel onderscheid tussen leken en geestelijken wat dit verbod van het schaakspel door de Kerk betrof, nadien zijn deze zaken nog verscherpt. Odo Sully, bisschop van Parijs, verbod in 1208 de clerus om zelfs schaakborden en schaakstukken in huis te hebben. Het concilie van Trier in 1310 verbood monniken nog eens met zulke zaken te spelen: '*Ne monachi ludant cum istis Item, ludos chorearum, scacorum, anulorum, et globorum monachis interdiximus omnino.*' En Lodewijk IX (de Heilige) deed er in 1254 te Parijs nog een schepje bovenop door aan iedereen het schaken te verbieden.

Het was waarschijnlijk niet uitsluitend het spelen met dobbelstenen bij het schaak dat tot het verbod leidde. Er werd ook om geld gespeeld en om allerlei soorten inzet. Volgens Tassilio Baron van Heydebrand en der Las ging de hartstocht voor het schaakspel in de Middeleeuwen zo ver dat men zelfs het afhakken van ledematen van tegenstanders als prijs bepaalde. Mogelijk werd, zoals de oude Arabieren deden, ook de echtgenote als prijs ingezet (denk aan het mat van Dilaram). En Huon de Bordeaux zou bij winst voor een nacht het bed mogen delen met Yvorins dochter. Interessant is in dit verband een artikel in *New in Chess* (1998 nr. 2) van de hand van Michael Ehn, die het verschijnsel van de 'Pfander' of 'Stakeholder' behandelt. Deze deurwaarder maakte de inzetten tot bewijs voor het gerecht, als de verliezer tot betalen moest worden gedwongen, wat de loutere beweringen van de spelers niet deden. Zo kon de

deurwaarder de verliezer tot op het hemd uitkleden. Er konden aldus grote speelschulden ontstaan, zelfs bij het schaken. Het leidde ook tot verslaving en tot verwaarlozing van plichten. Dat er in de Middeleeuwen ook stevig gedronken werd tijdens het schaakspel, daarop kunnen wellicht de *Carmina Burana*, studentenliederen uit de elfde en twaalfde eeuw wijzen. Het waren in het Latijn en Duits geschreven liederen in een handschrift dat in de dertiende eeuw werd gevonden te Benedictbeuren (Bura Sancti Benedicti). In een miniatuur uit dat manuscript worden drie personen aan een schaakbord afgebeeld. Een toeschouwer heft het glas en een speler die met zijn rechterhand een zet uitvoert houdt in zijn linkerhand een glas vast.

Ook over de hartstocht werd in de Middeleeuwse romans uitvoerig geschreven. Hoewel die veelal op fictie berustten wat de beschreven persoon betrof, geven zij toch de gebruiken in de Middeleeuwen goed weer. Johan Huizinga bevestigde dat nog expliciet in zijn *Herfsttij der Middeleeuwen*. De ridders gingen elkaar met schaakborden en schaakstukken te lijf en dat leidde tot moord en doodslag. Men denke onder andere aan de miniatuur van Loyset Liédet met de titel: *Comment Regnault de Dourdogne ocit Berthoulet, le Nepveu de Charlemagne en jouant aux Échecs*. Men komt dit verhaal tegen in de *Reinoud van Montalbaen* en in het verhaal van *De vier Heemskinderen*. Zo ook in *Ogier de Danemarche* uit de twaalfde eeuw waarin wordt verhaald dat Baudinet, de zoon van Oger, tijdens het paasfeest schaak speelde met Charlot, de zoon van Karel de Grote. Toen Charlot verloor, begon hij eerst te schelden, maar verloor vervolgens zodanig zijn zelfbeheersing dat hij Baudinet met het schaakbord dood sloeg. Dat dit niet altijd op fictie berustte maar vaak ook op realiteit, blijkt uit een gerechtelijk proces van 16 september 1394 te Doornik, waarbij ene Jehan Dolce werd veroordeeld, omdat hij iemand met een schaakbord zo lang op het gezicht had geslagen tot er bloed vloeide.

Promotie

Ten slotte lijkt er nog een argument voor een verbod op het schaken aanwezig in de regel van de promotie van de pion tot dame. Dat er bij de koning tegelijkertijd twee of meer koningen tot zijn beschikking konden staan was bij de Kerk moeilijk te verkopen. Het was een verfoeilijke mohammedaanse erfenis die de Arabieren in het christelijke Europa binnenbrachten. Dat kon men de Arabieren eigenlijk niet verwijten. Zij kenden nog alleen de Ferz, een mannelijke figuur en slechts raadgever van de sjah. Al vroeg in de Middeleeuwen werd de Ferz omgedoopt tot Vierge of Maagd en in sommige handschriften wordt zij vereenzelvigd met de Maagd Maria. In de *Gesta Romanorum* alsook al eerder bij Cessolis zegt men van de koning: 'Rex iste est dominus noster Jesus Christus'.

en van de koningin werd gezegd: 'Denique reginam seque ducit i.e. misericordiarum piam matrem et dominam nostram Mariam.' Welke tweede of zelfs derde vrouw of koningin kon daarbij worden toegelaten? De dame in het schaakspel had toen al meer dan een eeuw de Ferz vervangen in het christelijke Europa.

Maar, zegt Antonie van der Linde: '*Unvernünftige Verbote erreichen aber gewöhnlich das Gegenteil ihrer Absicht.*' Men kan ook zeggen dat meestal niets zo aantrekkelijk is als datgene wat verboden is. De Kerk heeft het verbod op het schaakspel uiteindelijk niet kunnen volhouden.

Naar het zich laat aanzien was het verbod omstreeks 1200 niet meer van kracht. Men kan dit afleiden uit allerlei feiten welke zich in die tijd gingen voordoen: in diverse Italiaanse kerkgebouwen verschijnen fresco's en vloermozaïeken met afbeeldingen van het schaakspel, bijvoorbeeld in het Presbyterium van de basiliek San Savino te Piacenza, een vloermozaïek *Giocatori alla Scachiera* in de kathedraal van Pesaro, beide uit het einde van de twaalfde, begin dertiende eeuw. Ook de Moraliteiten welke in het begin van de dertiende eeuw ontstonden wijzen daarop. De dominicaner monnik Jacobus Cessolis zette zijn preken op papier, waarin hij het schaakspel gebruikte om voor de gelovigen het alledaagse leven met het hogere in verband te brengen. Toch zijn er nog lange tijd sporen van het verbod overgebleven, als men bijvoorbeeld uit omstreeks 1430 een Tsjechische uitleg van Zondagevangelië leest: '*Es ziemt sich nicht solche faulheit für euch, Ihr herren, den ganzen Tag nichts zu tun, zu sitzen, herum zu schleudern, **schach zu spielen**, dame und karten zu spielen, lange zu schlafen, unzucht zu treiben gleich dem vieh, euch fortwährend voll zu stopfen und wein und bier wie in fäser in euch hineinzuschütten und niemals nüchtern zu sein.*' Het is natuurlijk wel schrijnend achteraf voor de arme Petrus Damiani dat in de Middeleeuwen de belangrijkste werken over het schaakspel zijn geschreven en geïllustreerd door monniken en dat in de late Middeleeuwen diverse kardinalen en pausen het schaakspel met graagte beoefend hebben.

Toen omstreeks 1450 het Middeleeuws schaak ging verdwijnen door de dubbelsprong van de pion, door het vervallen van de springende loper, die zich voortaan over de gehele diagonaal kon bewegen, en vooral door de dame die in een klap van een onvermogen stuk tot het machtigste stuk het hele spel werd, was het spel al zodanig versneld dat de dobbelsteen achterwege kon blijven.

Daarmee was het meteen een echt denkspel geworden en waren verboden althans op grond van geluksspel overbodig geworden. De Kerk heeft, hoewel langzaam, aanvankelijk toch later het spel in ere hersteld. Zozeer zelfs dat de heilige Theresia van Avila, die leefde van 1515 tot 1582 en in 1622 heilig verklaard werd, tot patrones van de schakers werd uitgeroepen.

Wat nu te denken van de prelaat die schaak speelt met een aantrekkelijke jonge dame (weliswaar gechaperonneerd door een jonge man)? U vindt er een afbeelding van op de voorpagina. Het werk is toegeschreven aan W. Roegge (1829-1908). Eenzelfde werk met minieme verschillen staat op naam van H.C. Rogge (1831-1905). Het blijkt een geliefd thema voor kunstenaars, want ook Giuseppe Aureli (1858-1929), A. Graziani, L. Lambersi en Pablo Salinas (1871) brachten hoge geestelijken aan het schaakspel in beeld, met of in de nabijheid van een jonge dame.

Graag verwijs ik u verder naar de MEC-bibliotheek. Anthonie van der Linde, *Quellenstudien zur Geschichte des Schachspiels*

H.J.R. Murray, *A History of Chess*

T. von der Lasa, *Zur Geschichte und Literatur des Schachspiels*

Michael Ehn, The 'Pfandner' or Steakholder in Late Medieval Chess, *New in Chess*, 1998, nr. 2

Deutsche Schachzeitung, 7 juli 1870, p. 198-202 over: 'Ein Brief des Peter Damiani von 1061'

L'Italia Scaccistica, juli 1974, frontpagina: G. Aureli

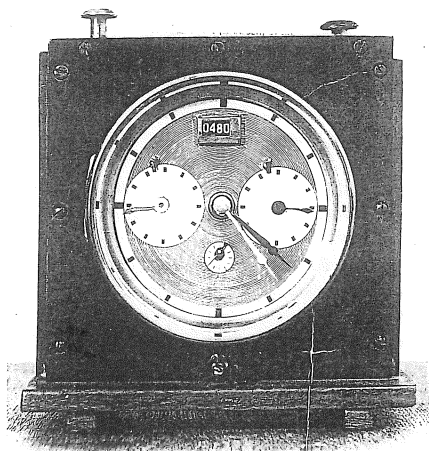
L'Italia Scaccistica, februari 1996, frontpagina: A. Graziani

Europe Échecs, september 1985, frontpagina: Loyset Liédet

E.H. Schuyer, *Het schaakspel in de kunst- en cultuurhistorie*, p. 24: Reinoud van Montalbaen

DE KLOK

Een onmisbaar attribuut. P.W. Tapper, een instrumentmaker uit Eindhoven, vond een nieuwe schaak- (en dam)klok uit die de goedkeuring van Max Euwe kon wegdragen. We spreken over de jaren na de Tweede Wereldoorlog, circa 1947. Deze Tapperklok bestaat uit twee ingebouwde wekkers, een teller en een elektrisch werkend seinlampje, dat waarschuwt, wanneer een der spelers in tijdnood komt. Een klok die door doe-het-zelvers gemaakt kan worden - er is een 'bouwtekening' - en werd, getuige een krantenknipsel uit 1952. De heer Tapper had over zijn vinding ook contact met de Nederlandse Vereniging van Uitvinders, zoals blijkt uit een brief van laatstgenoemde, gedateerd 27 december 1952.

BEDIENINGSVOORSCHRIFT

1. WIND HET UURWERK OP EN DRAAI AAN DE KNOP TOTDAT HET UURWERK GAAT LOOPEN
2. STEL DE MINUUTWIJZERS EEN VOOR EEN OP AAN HUN VLAG.
3. ZET NU HET UURWERK STOP, BEIDE WIJZERS WORDEN TEGELIJKERTIJD GEBLOKKEERD.
4. ZET EERST DE ZWARTE UURWIJZER OP HEEL UUR NAAR KEUZE. (1-12)
5. BLOKKEER NU DE ZWARTE EN ZET DE WITTE OP HET ZELFDE UUR. (1-12)
6. DRAAI DE KNOP ZOO, DAT DE BLOKKADE WORDT OPGEHEVEN, HIERDOOR HET UURWERK LOOPT EN WIT KAN SPELEN MITS DE TELLER OP O (EENHEDEN) STAAT.

Een andere schaakklok in de MEC-collectie is de *WALBO*, een Argentijnse creatie van *WALter BOok*. De klok 'loopt' op een kwikdruppel die zich in en bepaalde tijdspanne door vloeistof verplaatst en werd aangeprezen als: *'...un nuevo reloj, ..., de costo reducido y de duracion practicamente ilimitada, facilitara su adquisicion por escuelas y asociaciones sociales o deportivas. El aficionado lo podra llevar comodamente a excursiones y viajes, para dias de lluvia o para intercalar unas partidas entre actividades de cualquier indole...'* Midden jaren zeventig schonk Book FIDE-president Max Euwe deze klok met het verzoek te onderzoeken of er een toekomst voor de *WALBO* in het verschiep lag. Voorzover onze kennis strekt, is dit kunstige object niet in productie genomen.

P. W. Tapper.
Newtonglan 16
Eindhoven
Instrumentmaker.
Aanbevelen recommended
by Dr. Euwe.

Chess-players clock.
with one clock and
two dials.

Foto van de eerste uitvoering
van de z.g.n. (doormij ^{aldus} geadapteerd)
enkelvoudige schaakklok, welke
nog maals is verbeterd in de thans
in mijn bezit zijnde uitvoering
n.m.t. 2 grote (minuut) + 2 kleine (uur)
+ seconde wijzer, seinlampjes, teller.

Eindhoven October 1947

Algemeen

In de laatste *Nieuwsbrief* van het vorige jaar waren we somber over de verschijning van schaakboeken in de toekomst. Nauwelijks was de kopij voor deze *Nieuwsbrief* ingeleverd of met grote regelmaat werden er weer recensie-exemplaren toegestuurd. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het leeuwendeel van de publicaties van uitgeverij Batsford komt. Na het faillissement in de zomer van 1999 heeft de uitgever Chrysalis de zaak overgenomen. Chrysalis schijnt eerst een inventarisatie te hebben gemaakt van de inboedel van Batsford, alvorens nieuwe boeken uit te brengen. Maar de afwerking van het faillissement is niet naar ieders tevredenheid verlopen. Zo klaagt auteur Mark Dvoretzki in het laatste nummer van *New in Chess-magazine* uit 1999 dat Chrysalis wel de lusten (auteursrechten) van Batsford heeft overgenomen, maar niet de lasten (onbetaalde royalty's). Hoe het ook zij, het lijkt alsof Batsford/Chrysalis aan een inhaalmanoeuvre bezig is, gezien het grote aantal publicaties van de afgelopen maanden. Helaas zijn de prijzen van de boeken bij de huidige waarde van het Engelse pond pittig te noemen.

Opening

Sinds 1994 publiceerde hoofdredacteur John van der Wiel in zijn tijdschrift *Schaaknieuws* met zekere regelmaat over de Sveshnikov-variant van het Siciliaans. Het was dan ook te verwachten dat deze artikelen vroeger of later zouden uitmonden in een boek (1). Van der Wiel heeft zich beperkt tot het Pd5-complex en dat is maar goed ook, want hiervoor alleen heeft hij al ruim 160 pagina's nodig. Dat hij het boek een bijbel genoemd heeft klinkt aanmatigend, maar dat is het zeker niet. Met grote precisie zoekt hij naar de waarheid. Hij neemt niet klakkeloos de oordelen van anderen over, maar legt iedere stelling opnieuw onder de loep en komt met nieuwe ideeën en aanbevelingen. En hij onderbouwt zijn conclusies op een prettige en instructieve wijze. Een tweede 'Doctor John' is opgestaan. McDonald behandelt in de serie 'Batsford Chess Opening Guides' de gehele Sveshnikov (2), zij het uiteraard minder uitputtend dan Van der Wiel. Een ander boek uit deze serie gaat over het Benko gambiet (3). Van de huidige topspelers grijpen Topalov, Leko en Adams weleens naar dit agressieve wapen. De twee genoemde gidsen zijn geschikt voor mensen die deze openingen in hun repertoire willen opnemen. De serie 'Batsford Chess Openings' is eerder bedoeld voor specialisten die up-to-date willen blijven. Deze keer verschenen er werken over het klassieke Frans met 4.Lg5 (4) en het Tweepaardenspel (5).

1) John van der Wiel, **De Sveshnikov bijbel: het Pd5-complex** Schaaknieuws, Eindhoven 1999, 168 pag. ISBN 90-73216-13-3 Prijs f 34,90

2) Neil McDonald, **The Svesnikov Sicilian** Batsford, Londen 1999, 144 pag. ISBN 0-7134-8581-7 Prijs £ 14,99

3) Byron Jacobs en Andrew Kinsman, **The Benko Gambit** Batsford, Londen 1999, 160 pag. ISBN 0-7134-8462-4 Prijs £ 14,99

4) Eduard Gufeld en Oleg Stetsko, **The Classical French** Batsford, Londen 1999, 144 pag. ISBN 0-7134-8483-7 Prijs £ 13,99

5) Alexander Beliavsky en Adrian Mikhachishin, **The Two Knights Defence** Batsford, Londen 1999, 112 pag. ISBN 0-7134-8441-1 Prijs £ 12,99

Biografie

Een van de beste boeken die Keene ooit geschreven heeft is herdrukt. De biografie over Nimzowitsj (6) is nu in algebratische notatie, hetgeen het naspelen van de partijen vergemakkelijkt. Let op: de kopie van hoofdstuk 11 is onjuist. In de Verenigde Staten duiken nog met regelmaat partijen op van Bobby Fischer, partijen uit zijn jeugd, uit simultaans et cetera. Wist u trouwens dat Fischer ook correspondentieschaak gespeeld heeft? Als jongen van twaalf jaar begon hij aan zo'n toernooi. Hij stopte de partijen na 12 à 15 zetten om zich aan het normale toernooischaak te wijden. Een partij is bewaard gebleven: Fischer stond na 12 zetten verloren. Voor de ware Fischer-adepten bevat het boekje (7) weer aanvullend nieuw materiaal. Een curieus boek dat gemakshalve in deze rubriek wordt besproken is *De top 500: de beste Nederlandse sporters van deze eeuw*. Eind vorig jaar kon men geen onderwerp verzinnen of er werd wel een lijst van gemaakt. Zo ook van Nederlandse sporters. In dit boek is een selectie gemaakt van 500 sporters (8). Vier schakers werden uitverkoren. Uiteraard werden gekozen wereldkampioen Max Euwe en Jan Timman. De andere twee zijn Hein Donner en Loek van Wely. Met name de keuze voor Van Wely is opmerkelijk. Hij is namelijk nooit Nederlands kampioen geweest. Jeroen Piket of Fenny Heemskerk leken een betere keuze.

6) Raymond Keene, **Aron Nimzowitsch: A Reappraisal** Batsford, Londen 1999, 256 pag. ISBN 0-7134-8438-1 Prijs £ 15,99

7) John Donaldson en Eric Tangborn, **The Unknown Bobby Fischer** ICE, Seattle 1999, 190 pag. ISBN 1-879479-85-0 Prijs \$ 18,95

8) Anton Witkam en Leo van de Ruit, **De top 500** Premium Press, Maarssen 1999, 574 pag. ISBN 90-76574-04-9

Deze Nieuwsbrief is een uitgave die bestemd is voor de donateurs van het Max Euwe-Centrum. U kunt de Nieuwsbrief regelmatig ontvangen door donateur te worden van de Stichting Max Euwe-Centrum, door een bedrag van minimaal f 25,- per kalenderjaar (meer mag ook) over te maken op Postbankrekeningnummer 5401670 t.n.v. Stichting Max Euwe-Centrum te Amsterdam. Of door te bellen: 020-6257017 waarbij u advies omtrent betaling mag verwachten. Opmerkingen of kritiek op de inhoud van de Nieuwsbrief zal gaarne worden aanvaard, als dat de kwaliteit kan verbeteren.

Agenda tweede kwartaal 2000

Boekenmarkt

20 mei 2000 van 11.00 - 14.00 uur

Cinemax

Zaterdag 1 april en zaterdag 6 mei 2000, 13.00 uur: *Lang Leve de Koningin*, de inmiddels beroemde film van Esmé Lammers, Euwes kleindochter. Duur circa 1 uur en 50 minuten.

Het MEC is gesloten op: 21 april 2000 (Goede Vrijdag) en op 5 mei 2000 (Bevrijdingsdag).

Het MEC op Internet: <http://www.maxeuwe.nl>

Het Max Euwe-Centrum stelt goede ideeën op prijs. Degenen die met ons mee willen denken over mogelijkheden op het gebied van bijvoorbeeld (schaak)tentoonstellingen of andere activiteiten, worden verzocht ons met een briefje daarvan op de hoogte te stellen. Schaakboeken-verzamelingen kan men legateren aan stichtingen als het Max Euwe-Centrum. Als u zelf daarover denkt of iemand kent met deze gedachte, houden wij ons van harte aanbevolen.